

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5676/19

לפני:

כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופטת י' וילנר

העותרים:

1. וורקה טקה
2. וובג' טקה

נגד

המשיבים:

1. המחלקה לחקירות שוטרים בפרקליטות המדינה
2. פרקליטות המדינה
3. קצין המשטרה החשוד בגרימת מותו של סולומון טקה ז"ל

עתירה למתן צו על תנאי ובקשה לצו ביניים

בשם העותרים:

עו"ד אלונה קורמן ועו"ד רינה איילין-גורליק
עו"ד איציק יצחק דסה, פרופ' עו"ד אריאל בנדור,
עו"ד ציון אמיר
עו"ד שוש שמואלי
עו"ד יאיר נדשי

בשם המשיבות 2-1:
בשם המשיב 3:

פסק-דין

השופט י' עמית:

1. העותרים הם הוריו של סולומון טקה ז"ל (להלן: המנוח), שמותו נגרם באירוע ירי שביצע לכאורה המשיב 3. עניינה של העתירה בבקשת העותרים לעיין בחומר החקירה בטרם תתקבל החלטה בעניין הגשת כתב אישום או בעניין סעיפי האישום שיכללו בו.

2. מותו של המנוח נקבע ביום 30.6.2019, ומח"ש החלה מיד בחקירת האירוע. ביום 4.7.2019 פנו העותרים למח"ש וביקשו, בין היתר, לעיין בראיות שנאספו עד אותו שלב. לאחר פגישה בין העותרים לבין גורמים במח"ש ובפרקליטות (להלן יחדיו: המשיבות), הוחלט שלא לאפשר את העיון באותו שלב. בהמשך, בעקבות פרסומים שהעבירה מח"ש לתקשורת בנוגע לממצאים פורנזיים ראשוניים, פנו העותרים למשיבות פעם נוספת וחזרו על בקשתם. כעבור מספר ימים שיגרו מכתב נוסף ובו דרישה לבצע שורה של פעולות חקירה. מכתב אחרון זה נענה במכתב מטעם הפרקליטים שהופקדו בינתיים על הטיפול בתיק, ובו התחייבו שהבקשה תיבחן בעיון ובהתאם לצרכי החקירה.

ביום 18.7.2019, ולאחר שהעותרים שיגרו מכתב נוסף, השיבה מנהלת מח"ש לבקשותיהם השונות של העותרים. במכתבה התייחסה בין השאר לבקשת העיון, בזו הלשון:

"ככלל, חומר החקירה אינו מועמד לעיון המתלונן לפני קבלת החלטה בתיק, וזאת בין היתר מהטעם שעיון בחומרי החקירה לפני שמתקבלת החלטה אם להעמיד לדין אם לאו, יכול לסכל או להקשות מאד על ניהול משפט אם יוחלט להגיש כתב אישום.

לא מצאנו במכתבכם כל נימוק מדוע יש לשנות מכלל זה במקרה דנן. מובן כי לאחר קבלת החלטה תוכלו לבקש לקבל את חומר החקירה והבקשה תשקל בלב פתוח, על פי ההנחיות בנדון" (ההדגשה במקור – י"ע).

זהו הרקע לעתירה שלפנינו. למען שלמות התמונה, נוסיף כי חומרי החקירה הועברו בינתיים לפרקליטות לצורך קבלת החלטה בדבר העמדה לדין, וכי מתגובת המשיבות עולה שתידרשנה כנראה השלמות חקירה ספורות. כמו כן, מח"ש התחייבה בפני העותרים כי תיידע את המשפחה ותיפגש עם נציגיה מיד עם קבלת ההחלטה הסופית, ובטרם פרסומה ברבים.

3. העותרים טענו כי המקרה דנן הוא אחד מאותם "מקרים הולמים" בהם יש לאפשר עיון בחומרי חקירה עובר לסיום החקירה ולקבלת החלטה, בהתאם להנחיית פרקליט המדינה 14.8 בנושא "בקשה מצד גורמים שונים לעיין במידע המצוי בתיק חקירה" (התשמ"א) (להלן: הנחיית פרקליט המדינה). השיקולים המצדיקים זאת, לטענתם, הם מעמדם כנפגעי עבירה, העובדה שחומרי חקירה מרכזיים כבר פורסמו, העניין הציבורי בפרשה, החשיבות הנודעת לטיפול בתופעת שיטור היתר כלפי יוצאי אתיופיה, וחששות נטענים לניגודי עניינים בחקירה.

4. בתגובת המשיבות נטען כי יש לדחות את העתירה על הסף. נטען כי חרף הטרגדיה שפקדה את העותרים, אין לחרוג מהכלל לפיו אין לעיין בחומרי חקירה בשלב זה, נוכח החשש לפגיעה בניהול ההליך ובזכויות הנאשם והחשש לשימוש בלתי ראוי בחומר החקירה. עוד נטען כי מעמדם של העותרים כנפגעי עבירה אינו מקנה להם זכות עיון כללית בחומרי חקירה; וכי הידיעות שפורסמו בתקשורת היו חלקיות וכללו פרפראזות בלבד, כך שאין בהן כדי לאיין את החשש שהתרת העיון תפגע בחקירה.

המשיב 3 טען כי יש לדחות העתירה על הסף גם מחמת חוסר ניקיון כפיהם של העותרים, בין היתר, משום שהסתירו, לטענתו, מידע הנוגע להתנהלות המנוח ביום האירוע ולעברו הפלילי. עוד נטען כי העותרים אינם נפגעי עבירה כל עוד לא הוכח שנעברה עבירה, ומכל מקום, אין לנפגעי עבירה זכות עיון כללית.

דיון והכרעה

5. מה היא המסגרת הנורמטיבית החולשת על בקשת העותרים?

העותרים אינם יכולים לסמוך בקשתם על חוק חופש המידע, התשנ"ח-1998. חוק זה מעגן את הזכות לקבל מידע מידי רשויות ציבוריות, אך סעיף 14(א)(8) לחוק מחריג מגדרו "כל גוף או רשות שיש להם סמכות חקירה על פי דין, לגבי מידע שנאסף או שנוצר לצורכי חקירה ולגבי מידע מודיעיני". מכאן שאין לעותרים זכות לעיין בחומרי חקירה מכוח חוק חופש המידע.

המסגרת הנורמטיבית של ההליך הפלילי, אף היא אינה יכולה לעמוד לעותרים. חרף ההבנה לכאבם של העותרים ולעניינם הכן באופן ניהול החקירה, הרי שככלל:

"קו פרשת המים לעניין גילוי ראיות בהליך הפלילי הוא הגשת כתב אישום [...] עד להגשת כתב האישום, הרשות החוקרת איננה חייבת לחשוף את החומרים והראיות שהולכים ומצטברים. הטעמים לכך ברורים: יעילות מערכתית וחשש מפני שיבוש החקירה (רע"פ 11364/03 פלוני נ' משטרת ישראל, פ"ד נח(5) 583, 591 (2004); גבראל הלוי תורת הדיון הפלילי כרך ב 537-536 (2011) (להלן: הלוי) (בש"פ 296/18 פלוני נ' מדינת ישראל (15.3.2018)).

רק לאחר הגשת כתב אישום, נכנס לפעולה סעיף 74 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: החס"ד), הקובע כי לנאשם ולסנגורו זכות לעיין בחומרי חקירה לאחר הגשת כתב אישום. ודוק: גם לאחר הגשת כתב אישום, הזכות עומדת אך לנאשם ולסנגורו. חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001 (להלן: חוק זכויות נפגעי עבירה), הגם שהוא קובע זכות לקבל מידע אודות ההליך הפלילי לאחר הגשת כתב האישום, לא מעניק לנפגעי העבירה זכות עיון בחומר החקירה, אלא זכות לעיין בכתב האישום ולקבל עותק ממנו, ואף זאת בסייגי החוק (סעיפים 8-9 לחוק). המסגרת הנורמטיבית הכללית המסדירה את זכות העיון של בעלי דין ושל מי שאינם

בעלי דין בשלב הדיוני שלאחר הגשת כתב אישום, היא תקנות בתי המשפט ובתי הדין לעבודה (עיון בתיקים), התשס"ג – 2003, החלות גם על עיון בתיקים תלויים ועומדים (בג"ץ 5164/07 קרקי נ' מדינת ישראל והאסמכתאות שם (26.6.2008)).

מסגרת נורמטיבית נוספת היא זכות העיון הפרטית במשפט המינהלי, זכותו של הפרט לעיין בכל החומר המצוי בידי הרשות, שנוגע לעניינו-שלו: "הכלל הוא שמסמכים שנתקבלו בידי הרשות תוך שימוש בסמכות שהוענקה לה על-פי דין, צריכים להיות גלויים ופתוחים לפני הצד הנוגע בדבר" (בג"ץ 142/70 שפירא נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין ירושלים, פ"ד כח(1) 330, 325 (1971); וראו גם ע"א 6926/93 מספנות ישראל בע"מ נ' חברת החשמל בע"מ, פ"ד מח(3) 796, 749 (1994)). זכות העיון הפרטית נגזרת מזכות הטיעון. מכוחה של זכות זו, נקבע כי סעיף 74 לחסד"פ אינו משמיע הסדר שלילי, וכי אדם רשאי לעיין בחומר החקירה בעניינו בתיק שנסגר כאשר "היקפה של זכות העיון תלוי בנסיבות המקרה ובמידת הפגיעה הצפויה למבקש המידע אם המידע לא יימסר לו. ככלל, ניתן לומר שככל שהפגיעה הצפויה יותר קשה, זכות העיון יותר רחבה" (בג"ץ 10271/02 פריד נ' משטרת ישראל מחוז י-ם, פ"ד סב(1) 106 (2006) (להלן: עניין פריד); בג"ץ 9022/07 בן שבת נ' מדינת ישראל – משטרת נהריה (11.8.2008); וראו גם דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך א 581-565 (2010)). זכות העיון הפרטית יכולה אפוא לשמש עוגן לדרישתו של החשוד, הנוגע בדבר, לעיין בחומר חקירה, ואין צורך לקבוע מסמרות באשר לתחולתה ביחס לנפגעי העבירה. מכל מקום, כאשר תיק חקירה נסגר, הרי שלצורך הגשת ערר על סגירת התיק, לפי סעיף 64 לחסד"פ, מתאפשר לעיתים למתלונן או לנפגע העבירה לעיין בחומרי חקירה מכוח זיקתו להליך, כאמור בסעיף 13 להנחיית פרקליט המדינה.

מסגרת נורמטיבית נוספת, שאף היא אינה רלוונטית לעניינו, היא זכותו של חשוד לעיין בחומרי חקירה טרם שימוע ולמטרת השימוע, בהתאם לסעיף 60 לחסד"פ ולהנחיית היועץ המשפטי מס' 4.3001 (וראו בג"ץ 2678/07 נשיא המדינה משה קצב נ' היועץ המשפטי לממשלה (23.4.2007)).

המסגרת הנורמטיבית הרלוונטית לזכותם של נפגעי עבירה, כמו גם גורמים נוספים, לעיין בחומר חקירה טרם הגשת כתב אישום או למרות שלא הוגש כתב אישום (תיק שנסגר), היא הנחיית פרקליט המדינה.

6. הנחיית פרקליט המדינה מגדירה את השיקולים ביניהם נדרשת הרשות לאזן בבואה להכריע בבקשה לעיון במידע מתוך תיק חקירה. התנאי הבסיסי לצורך התרת

העיון הוא קיומו של אינטרס לגיטימי לכך, שייבחן על פי זהות המבקש, זיקתו למידע ומטרת העיון (ראו סעיפים 6 ו-10-15 להנחיה). בהתקיים אינטרס לגיטימי, יש לאזנו למול שאר האינטרסים והשיקולים הרלוונטיים, אשר המרכזי שבהם הוא שמירה על תפקודן התקין של רשויות אכיפת החוק, כפי שמורה סעיף 7 להנחיה: "ככלל, ובראש בראשונה, יש להימנע ממסירת מידע, כאשר קיים חשש לפגיעה בתכלית שלשמה הוא נאסף – קרי, חשש לפגיעה בחקירה או בהליך הפלילי הנובע ממנה" (וראו גם סעיף 15). לצורך הבטחת אינטרס זה נקבע בהנחיה כי, ככלל, לא יימסר מידע מתיק חקירה שטרם נסתיימה, למעט במקרים חריגים. שיקולים נוספים שצריכים להישקל למול האינטרס הלגיטימי בעיון הם – אמון הציבור ברשויות אכיפת החוק; מניעת שימוש לרעה בהליכי חקירה; מניעת פגיעה בחקירות אחרות שההליכים בעניינן טרם נסתיימו; מניעת חשיפה של שיטות פעולה או אמצעי חקירה של רשויות החקירה; חשש לפגיעה בפרטיותם של צדדים שלישיים; חשש לפגיעה בנכונות הציבור לשתף פעולה עם גורמי החקירה, וכיו"ב.

נציין כי אך לאחרונה דחה בית משפט זה עתירה להורות ליועץ המשפטי לממשלה למסור ולפרסם בציבור תמלילי שיחות שנערכו בין ראש הממשלה לבין נוני מוזס "בפרשת 2000", בציינו כי להבדיל מעניין פריד, החקירה טרם הסתיימה והאינטרס של העותרים הוא ציבורי ולא אינטרס אישי, כך שקשה לומר כי הם "בעלי זיקה הדוקה להליך הפלילי" כנדרש בסעיף 20 להנחיית פרקליט המדינה (בג"ץ 4123/18 בן מאיר נ' היועץ המשפטי לממשלה (1.8.2018) (להלן: עניין בן מאיר)).

7. ומהתם להכא.

המדינה ציינה בתגובתה כי היא פועלת מול נציגי המשפחה בהתאם לחוק זכויות נפגעי עבירה. אמנם, יש במעמד זה כדי להשפיע על עוצמת זיקתם של העותרים למידע, אולם, חוק זכויות נפגעי עבירה לא מקנה להם זכות עיון כללית בחומר החקירה טרם החלטה על העמדה לדין. כפי שעולה מתשובת המדינה, נציגי המשפחה עודכנו בתמצית הדברים שניתן להציג אודות החקירה, לרבות ממצאי הבדיקה הבליסטית התומכים במסקנה כי הקליע פגע בקרקע וכי נתז מהירי הוא שפגע במנוח. אף נמסר לעותרים כי בניגוד לשמועות, לא נמצא בצילומי המצלמות שנתפסו באזור תיעוד של אירוע הירי.

אשר למטרת העיון, מהעתירה עולה כי בכוונת העותרים להעמיד את חומר החקירה לבחינה עצמאית, לרבות באמצעות מומחים, ולגבש מסקנות ביחס אליו, במנותק מההליך שמנהלות המשיבות. מטרה זו אינה יכולה להיחשב לאינטרס לגיטימי לעיון

בחומרי חקירה, כשהחקירה עדיין לא הסתיימה וטרם התקבלה החלטה. כפי שנאמר בעניין בן מאיר "מסירת מידע מתיק החקירה בטרם סיום החקירה מקימה חשש לפגיעה בהתנהלותה של החקירה". די בכך כדי להצדיק את החלטת המשיבות שלא להיעתר לבקשת העותרים, ובייחוד בהינתן השיקולים הניצבים מנגד כמפורט בהנחיית פרקליט המדינה. אף קשה להלום מצב בו העותרים יהיו זכאים לעיין בחומר החקירה, שעה שהמשיב 3 עצמו מנוע מלעיין בחומר בשלב זה.

לאור כל זאת, נראה כי עניינם של העותרים אינו נופל בגדר המקרים החריגים בהם יש לאפשר עיון בחומר בשלב מקדמי זה של ההליך (השוו על דרך של קל וחומר לבג"ץ 4993/12 נתיב נ' פרקליט המדינה (12.7.2012) (להלן: עניין נתיב), שם נדחתה בקשה לעיון בחומרי החקירה לאחר הגשת כתב האישום).

8. בשולי הדברים, אך לא בשולי חשיבותם, נזכיר את ההלכה המושרשת לפיה לרשויות אכיפת החוק מסור שיקול דעת מקצועי רחב בכל הנוגע לחקירות שבטיפולן ולאופן ניהולן (ראו, בין היתר, עניין נתיב, בפסקה 5; בג"ץ 6410/14 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' פרקליט המדינה, בפסקאות 67-71 (4.2.2015); בג"ץ 1086/19 התנועה לטוהר המידות נ' היועץ המשפטי לממשלה, בפסקה 5 (2.5.2019)), ולא ראינו במקרה דנן טעם חריג שיצדיק את התערבותנו.

9. סיכומו של דבר, שהעתירה נדחית. חזקה על המשיבות שימשיכו לנהל את החקירה תוך שיתוף העותרים ויידועם בהתפתחויות משמעותיות, כפי שניכר כי השתדלו לעשות עד כה, וכפי שהתחייבו להוסיף ולעשות גם בהמשך.

בנסיבות העניין, אין צו להוצאות.

ש ו פ ט

השופטת י' וילנר:

אני מסכימה.

ש ו פ ט

השופטת ד' ברק-ארז:

אני מסכימה עם חברי השופט י' עמית. אני מבקשת להוסיף כי הרגשות הקשים הנלווים לאירוע שבו קיפח את חייו סולומון ז"ל - בהיותו בן 18 בלבד - לא נעלמו

מעניינו. אנו אף מודעים לחוסר האמון שרוחשים העותרים לטיפול הרשויות בעניינם ובהתייחסות לאזרחים בני העדה האתיופית. אין ספק כי מדינת ישראל צריכה עוד ללכת כברת דרך בתחום זה, לצד המאמצים שכבר נעשו. אולם, אין בכל אלה כדי להצדיק בשלב הנוכחי היעדרות חריגה לדרישה לעיון בחומר החקירה בטרם עת, באופן שעלול להשליך על הגינות ההליך הפלילי.

לפני סיום אצטרף אף אני לקריאתו של חברי לשיתוף ויידוע של המשפחה ככל הניתן על התקדמות החקירה, פעולות שיש להן חשיבות הן במישור של בניית אמון והן במישור הפשוט של מתן מענה לרגשות המשפחה.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, ל' בתשרי התש"ף (29.10.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט